

**УДК 81'243(07)**

**DOI: 10.35619/iiu.v2i19.609**

**Ясногурська Людмила**

кандидат філологічних наук, доцент,

доцент кафедри іноземних мов

Рівненського державного гуманітарного університету,

м. Рівне, Україна

ORCID: 0000-0003-3039-447X

*e-mail: kafedrarshu@ukr.net*

**Мічуда Наталія**

старший викладач кафедри іноземних мов

Рівненського державного гуманітарного університету,

м. Рівне, Україна

ORCID: 0000-0001-7936-7996

*e-mail: kafedrarshu@ukr.net*

**Масло Ірина**

асистент кафедри іноземних мов

Національного університету водного господарства

та природокористування,

м. Рівне, Україна

ORCID: 0000-0002-8637-5000,

*e-mail: i.m.maslo@nuwm.edu.ua*

## **РЕФЛЕКСИВНА ДІЯЛЬНІСТЬ ТА ЇЇ ОРГАНІЗАЦІЯ ПРИ ВИВЧЕННІ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ**

**Анотація.** Рефлексивна діяльність учнів щодо іноземної мови, яка передбачає пізнавальну активність у процесі навчання і професійного розвитку, має бути методологічною основою предметної освітньої діяльності та зорганізована як безперервний, постійний, регульований процес, спрямований на збирання та аналіз інформації про особисті мотиви навчання, про способи роботи з навчальною інформацією, на пошук альтернативних способів вирішення навчальних завдань та проблем, на досягнення особисто поставленої мети. У статті зацентовано увагу на потенціалі організації рефлексивної діяльності, її актуальності, перспективності та інтенсивності формування рефлексивної компетентності. Досвід рефлексивного самоаналізу має величезне значення для тих, хто навчається, тому що дозволяє розвивати незалежність, критичність і оригінальність суджень, здатність до аналізу і самовизначення, відповідальність за зроблений вибір, здатність вибудовувати і реалізовувати траєкторію саморозвитку на основі принципів освіти впродовж усього життя.

Правильно організована рефлексивна діяльність учнів забезпечує отримання предметних знань, особистісний їх розвиток та активізацію метапізнання. Авторі наголошують, що розвиток умінь саморефлексії можна і необхідно здійснювати у процесі навчання й для процесу навчання, оскільки рефлексивні механізми – частина процесу оволодіння новою інформацією, і рівень їх розвитку впливає на успішність процесу навчання. Рефлексивні умінь, як умінь вищого порядку в ієрархії пізнавальної діяльності, вимагають систематичного та цілеспрямованого розвитку. Здійснювати організацію рефлексивної діяльності учнів необхідно, з огляду на існуючі види та форми рефлексивного навчання.

**Ключові слова:** рефлексія, рефлексивна діяльність, рефлексивне навчання, іноземна мова, альтернативний спосіб.

**Постановка проблеми.** Рефлексивне навчання, що охоплює самоконтроль і самооцінку своїх можливостей, планування та оцінювання власної навчальної діяльності, постановку та коригування цілей, ідентифікацію стилю навчання, потреб та труднощів має величезне значення у вивченні іноземних мов. Формування умінь рефлексивної діяльності – одне із завдань процесу навчання. Сучасна методика викладання іноземних мов пропонує цілий спектр різних методів, технік та прийомів на шляху до усвідомленого процесу вивчення мови (*англ. language learning awareness*). Завданням вчителя є ознайомити тих, хто навчається, з цими методами та прийомами, дати їм можливість випробувати різні техніки в процесі навчання, самостійно вибрати ті, які найбільш імпонують їм, полегшують процес вивчення іноземної мови, мотивують до подальшого її вивчення, сприяють формуванню їх суб'єктної позиції та загалом впливають на якість мовної освіти.

**Мета статті** – довести, що питання рефлексивної діяльності є вартим уваги, оскільки досвід рефлексивного самоаналізу має величезне значення для тих, хто навчається та вивчає іноземні мови.

**Завдання:** 1) дати визначення поняттю «рефлексивна діяльність»; 2) описати особливості рефлексивної діяльності; 3) розглянути види рефлексії; 4) довести, що питання рефлексивної діяльності є необхідною умовою вивчення іноземних мов.

**Результати останніх досліджень.** Перші спроби відповісти на питання, що таке рефлексія, з'явилися свого часу у роботах відомого німецького філософа Г. Ляйбніца, і трактували рефлексію як «усвідомлення свідомості», самопізнання, «поворот духу до «Я» (Абашнік, 2017). Дослідження з рефлексійної діяльності були спрямовані на розробку питань формування й діагностики теоретичного й творчого мислення (А. Зак, Д. Ельконін); розвитку розумових процесів (Ж. Піаже); розвитку продуктивного розуміння й мислення (Я. Пономарьов); здатності свідомо регулювати й контролювати своє мислення (Дж. Дьюї); стимулювання процесів самосвідомості (Р. Бернс) тощо.

**Виклад основного матеріалу дослідження.** Поняття рефлексії, що прийшло з філософії і активно використовується в галузі психології, слід

розглядати сьогодні як універсальну міжпредметну категорію, як інструмент наукового аналізу діяльності. Тому цілком обґрунтованим можна вважати визначення рефлексії Ф. Кортхагеном, який розглядає рефлексію як «розумовий процес, спрямований на структурування або реструктурування досвіду, проблеми існуючого знання або уявлень» (Korthagen, 2012).

Отже, рефлексія має бути методологічною основою предметної освітньої діяльності, що забезпечує самовизначення учня, передбачає пізнавальну активність у процесі навчання та професійного розвитку, пошук альтернативних способів вирішення навчальних завдань та проблем, ініціативність у побудові спільної діяльності, усвідомлену вмотивованість та обґрунтованість своїх дій.

Розвиток уміння саморефлексії можна і необхідно здійснювати у процесі навчання й для процесу навчання, оскільки рефлексивні механізми – частина процесу оволодіння новою інформацією, і рівень їх розвитку впливає на успішність процесу навчання. Рефлексивні уміння, як уміння вищого порядку в ієрархії пізнавальної діяльності, вимагають систематичного та цілеспрямованого розвитку. Як справедливо зауважує Бобан Сімонович, «в навчальному процесі необхідно виділяти спеціальний час і місце для формування культури рефлексивного мислення, оскільки навіть елементарні навички рефлексії не з'являються самі собою» (Simonovic, 2016).

Залежно від функцій, які виконують рефлексивні процеси в діяльності людини, а також від тимчасової спрямованості, виділяються три види рефлексії: ситуативна, ретроспективна, перспективна (Simonovic, 2016).

Ситуативна рефлексія (рефлексія-в-дії) забезпечує безпосереднє входження в ситуацію, осмислення цієї ситуації та її елементів, аналіз того, що відбувається в той момент (Simonovic, 2016). Б. Сімонович називає цей процес «спонтанною вербальною рефлексією», що виражається в репліках, думках, судженнях, сумнівах, питаннях, висновках учнів у довільній формі. Наприклад «Це твердження було складнішим від попереднього», « Мені важко говорити. Письмові роботи даються легше. Є час подумати», «Чи моє мовлення буде зрозумілим для носіїв мови?» (Simonovic, 2016).

Перспективна рефлексія (рефлексія-до-дії) дозволяє здійснити уявне планування, вибір найбільш ефективних способів виконання тієї чи іншої дії, прогнозування можливих результатів та наслідків кроків, які планується зробити. Перспективна рефлексія передбачає постановку таких питань: «Які саме цілі ми ставимо перед очікуваною подією?», «Які наші очікування від події та її результатів?», «Наскільки сильні переконання ми маємо відносно очікуваної події і наскільки вони можуть вплинути на її сприйняття нами?» (Korthagen, 2012).

Ретроспективна рефлексія (рефлексія-після-дії) дає можливість здійснити аналіз виконаних дій і минулих подій для виявлення досягнень і недоліків з метою подальшої корекції (Grove, 2005). Цей вид рефлексії охоплює три етапи: повернення до ситуації, залучення почуттів і емоцій та переоцінка отриманого досвіду.

Залежно від систематичності здійснення рефлексивної діяльності виділяють регулярну та циклічну рефлексію.

Регулярна рефлексія здійснюється в кінці кожного заняття, коли, наприклад, учні відповідають на запитання, що ставляться вчителем: «Що нового ви сьогодні дізналися?», «Яка інформація здалася вам найбільш значущою і цікавою?», «Що залишилося не зовсім зрозумілим і вимагає додаткового опрацювання?».

Циклічна рефлексія проводиться на початку чи наприкінці певного циклу, етапу навчання. Якщо вона здійснюється на початку, наприклад, курсу або модуля, такий вид рефлексії можна співвіднести з перспективною рефлексією, описаною вище (Grove, 2005). Доцільно організовувати циклічну ретроспективну рефлексію результатів навчання, наприклад, після проходження кожного юніту (Unit) або модуля (Modul).

Тематична рефлексія спрямована на розгляд та аналіз окремих питань навчального процесу. До питань навчального процесу можна віднести такі, як оцінювання праць вчителем, виставлення оцінок, виправлення помилок (Wain, 2017). Такий вид рефлексії може бути віднесений до метапредметної рефлексії, коли учні аналізують ті сторони навчального процесу, які є універсальними, властивими для всіх предметів навчання. Можливо, сюди можна було б віднести і рефлексію власного процесу навчання. А саме – стратегію навчання (англ. learning strategies) та стиль навчання (англ. learning style).

Лінгвістична рефлексія має на меті оцінювання рівня оволодіння конкретними мовними навичками (англ. skills). Лінгвістична рефлексія дозволяє тим, хто навчається, проаналізувати кожен аспект іноземної мови, що вивчається, сконцентрувати зусилля на найбільш проблемних навичках, вигідно проявити себе в тому, що краще вдається. Цей вид рефлексії допомагає в організації самостійного вивчення мови, роботи зі словниками та іншою інформаційно-довідковою літературою (Toktanova, 2018).

Що стосується презентації результатів рефлексивної діяльності, то вони можуть бути представлені учнями в усній та письмовій формах.

Усна форма – це діалог між учнем і вчителем, діалог між двома учнями, окремі репліки з боку учнів, полілог у вигляді бесіди, круглого столу або обговорення.

До письмових форм рефлексивної діяльності належать: анкетування та опитування, графічні та схематичні способи представлення результатів рефлексії (таблиці, графіки, діаграми, схеми), написання рефлексивного журналу, різні творчі завдання, зокрема: написати твір з описом особистого досвіду вивчення іноземної мови, рецензію на прочитану книгу або переглянутий фільм з обов'язковим включенням особистісного досвіду та індивідуального аналізу. Найкращі роботи можуть бути зібрані у досьє, представленому в «Європейському Мовному Портфоліо (ЄМП)» (Little, 2001).

Матеріали досьє наочно відображають прогрес учня. Крім цього, роботи супроводжуються листами самооцінки та коментарями, в яких учень відзначає

сильні та слабкі сторони конкретної роботи, свою згоду чи незгоду з оцінкою вчителя, свої висновки.

При вивченні іноземної мови здійснюється ще й культурна рефлексія (Villegas Rogers, 1995). Учні, вивчаючи іншу культуру за допомогою іноземної мови, одночасно усвідомлюють самотність своєї культури, визначають своє місце в спектрі культур, що вивчаються, усвідомлюють загальнолюдські цінності, що сприяє становленню багатогранної, розвинутої, полікультурної особистості.

**Висновки і перспективи подальших розвідок.** Отже, існує безліч видів і форм рефлексивної діяльності. Рефлексія може бути спрямована в майбутнє або перетворена на минуле. Вона може бути регулярною та циклічною, усною та письмовою, колективною, груповою чи індивідуальною. При вивченні іноземної мови важливі такі види рефлексії, як лінгвістична та культурна. Тематична рефлексія дозволяє вибудувати міжпредметні зв'язки, а також усвідомити свій власний стиль та стратегії навчання.

Питання рефлексивної діяльності є вартим уваги, оскільки досвід рефлексивного самоаналізу має величезне значення для тих, хто навчається, тому що дозволяє розвивати у них незалежність, критичність і оригінальність суджень, здатність до аналізу і самовизначення, відповідальність за зроблений вибір, здатність вибудовувати і реалізовувати траєкторію саморозвитку на основі принципів освіти впродовж всього життя.

### **СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ**

Абашнік, В. (2017). Ляйбніц Готтфрід Вільгельм / Велика українська юридична енциклопедія: у 20 томах. Том 2: Філософія права / Ред. С. І. Максимов. Харків: Право. Том 2: Філософія права, сс. 433–437.

Grove, D. (2005). *Developing a reflection cycle model*. URL: <http://dtpr.lib.athabascau.ca/files/caaproject/DebbieGroveProject.pdf> (дата звернення 18.01.2024).

Korthagen, F. (2012). *Reframing teacher education: the realistic model*. URL: <http://www.leeds.ac.uk/educol/documents/00002139.htm> (дата звернення 18.01.2024).

Little, D. (2001). *The European Language Portfolio : Guide for teachers and teacher trainers*. Council of Europe, Modern Language Division, Strasbourg. 212 p.

Simonovic, B. (2016). *Stress and Risky Decision Making: Cognitive Reflection, Emotional Learning or Both*. URL: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1002/bdm.1980> (дата звернення 18.01.2024).

Tokanova, A. (2018). *Prerequisites for Defining Linguistic Reflection*. URL: [https://www.ijscel.net/article\\_246330\\_36ccc813f55707f2134e2516d5ad87b4.pdf](https://www.ijscel.net/article_246330_36ccc813f55707f2134e2516d5ad87b4.pdf) (дата звернення 18.01.2024).

Villegas Rogers C. (1995). *Language as a Reflection of Culture: From Literal Meaning to Conceptual Awareness*. University of Toronto Press Journal. Vol.52, Issue 1, pp 48–58

Wain, A. (2017). *Learning Through Reflection*. URL:

<https://www.magonlinelibrary.com/doi/abs/10.12968/bjom.2017.25.10.662> (дата звернення 18.01.2024).

## **REFERENCES**

Abashnik, V. (2017). *Liaibnits Hottfrid Vilhelm [Leibniz Gottfried Wilhelm]* / Velyka ukrainska yurydychna entsyklopediia: u 20 tomakh. Tom 2: Filosofiia prava / Ed. S. I. Maksymov. Kharkiv: Pravo, ss. 433–437. [in Ukrainian]

Grove, D. (2005). *Developing a Reflection Cycle Model*. URL: <http://dtpr.lib.athabascau.ca/files/caapproject/DebbieGroveProject.pdf> (data zvernennia: 18.01.2024).

Korthagen, F. (2012). *Reframing Teacher Education: the Realistic Model*. URL: <http://www.leeds.ac.uk/educol/documents/00002139.htm> (data zvernennia: 18.01.2024).

Little, D. (2001). *The European Language Portfolio : Guide for Teachers and Teacher Trainers*. Council of Europe, Modern Language Division. Strasbourg. 212 p.

Simonovic, B. (2016). *Stress and Risky Decision Making: Cognitive Reflection, Emotional Learning or Both*. URL: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1002/bdm.1980> (data zvernennia: 18.01.2024).

Tokanova, A. (2018). *Prerequisites for Defining Linguistic Reflection*. URL: [https://www.ijscel.net/article\\_246330\\_36ccc813f55707f2134e2516d5ad87b4.pdf](https://www.ijscel.net/article_246330_36ccc813f55707f2134e2516d5ad87b4.pdf) (data zvernennia: 18.01.2024).

Villegas Rogers, C. (1995) *Language as a Reflection of Culture: From Literal Meaning to Conceptual Awareness*. University of Toronto Press Journal. Vol.52, Issue 1, pp. 48–58.

Wain, A. (2017) *Learning Through Reflection*. URL: <https://www.magonlinelibrary.com/doi/abs/10.12968/bjom.2017.25.10.662> (data zvernennia: 18.01.2024).

## **REFLECTIVE ACTIVITY AND ITS ORGANIZATION WHEN LEARNING A FOREIGN LANGUAGE**

**Liudmyla Yasnohurska**

Candidate of Philological Sciences, Associate Professor,  
Associate Professor at the Foreign Languages Department,  
Rivne State University for the Humanities,  
Rivne, Ukraine

ORCID: 0000-0003-3039-447X  
e-mail: [kafedrarshu@ukr.net](mailto:kafedrarshu@ukr.net)

**Natalia Michuda**

Senior Lecturer at the Foreign Languages Department,  
Rivne State University for the Humanities,  
Rivne, Ukraine

ORCID: 0000-0001-7936-7996,  
e-mail:kafedrarshu@ukr.net

**Iryna Maslo**

Assistant at the Foreign Languages Department,  
National University of Water and Environmental Engineering,  
Rivne, Ukraine  
ORCID: 0000-0002-8637-5000,  
e-mail:i.m.maslo@nuwm.edu.ua

**Abstract.** Reflective activity of students who study a foreign language, which involves cognitive activity in the process of learning and professional development, should be the methodological basis of subject educational activity and be organized as a continuous, permanent, regulated process aimed at collecting and analyzing information about personal motivations for learning, about ways of working with educational information to find alternative ways to solve educational tasks and problems, to achieve a personally set goal. The article emphasizes that the issue of reflective activity is worthy of attention, since the experience of reflective self-analysis is of great importance for those who study because it allows them to develop independence, criticality and originality of judgments, the ability to analyze and self-determine, responsibility for the choice made, the ability build and implement a trajectory of self-development based on the principles of lifelong education. Reflection should be the methodological basis of the subject educational activity, which ensures self-determination of the student, which involves cognitive activity in the process of learning and professional development, the search for alternative ways to solve educational tasks and problems, initiative in building joint activities, conscious motivation and justification of one's actions

Properly organized reflexive activity of students ensures acquisition of subject knowledge, personal development of students and activation of metacognition. The authors emphasize that the development of self-reflection skills can and should be carried out in the learning process and for the learning process, since reflective mechanisms are part of the process of mastering new information, and the level of their development affects the success of the learning process. Reflective skills, as skills of a higher order in the hierarchy of cognitive activity, require systematic and purposeful development. It is necessary to organize reflective activities of students based on existing types and forms of reflective learning.

**Keywords:** reflection, reflective activity, reflective learning, foreign language, alternative method.

*Стаття надійшла до редакції 24.01.2024 р.*